O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA’LIM VA ILM-FAN VAZIRLIGI
NAMANGAN DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
BOSHLANG’ICH TA’LIM INNOVATSIYALARI KAFEDRASI

“BOSHLANG‘ICH TA’LIM TIZIMIDA ZAMONAVIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH: INTEGRATIV YONDASHUVLAR VA AMALIY YECHIMLAR”
mavzusida respublika anjumani

MATERIALLAR TO‘PLAMI

2026-YIL 9-OKTABR

www.journal.namspi.uz

NAMANGAN 2026

Bosh muharrir: *Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov*
Mas’ul muharrir: *Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor M.R.Qodirxonov*
Mas’ul muharrir o‘rinbosari: *Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedogogik kadrlar tayyorlash bo‘limi boshlig‘i J.A.Yuldashev*

T A H R I R H A Y ’ A T I

Aniq va tabiiy fanlar: *k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G‘.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.*
Texnika fanlari: *t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.*
Ijtimoiy-gumanitar fanlar: *s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d, prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.*
Pedagogika fanlari: *p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.*
Filologiya fanlari: *fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD.,dots. P.Lutfullayev, PhD., dots. M.Yakubbayev.*

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko’chasi, 316-uy.
Pochta indeksi: 160136, ***Faks:*** **(**0369) 227-27-21,
Email: Info@namspi.uz

“Boshlang‘ich ta’lim tizimida zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish: integrativ yondashuvlar va amaliy yechimlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to‘plami NamDPI ilmiy-texnikaviy Kengashining 2026-yil 12-oktabrdagi 10-sonli yig‘ilishida ko’rib chiqilib ilmiy to‘plam sifatida nashr etish uchun tavsiya etilgan (Bayonnoma №6).

Tezis va maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma’lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

MAHALLA YETAKCHI AYOLLARI XOTIN-QIZLAR MA'NAVIY-MA'RIFIY FAOLLIGINI RIVOJLANTIRISHNING TARTIB PARAMETRI SIFATIDA

Berdiyorova Shoira Axmadjonovna
JDPU Pedagogika kafedrasi katta o’qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada mahallalarda xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligini rivojlantirishda yetakchi ayollarning o'rni sinergetikaning "tartib parametri" tushunchasi asosida tahlil qilingan. Yetakchi ayollarning namuna ko'rsatish, kommunikativ, tashkilotchilik va vositachilik vazifalari ochib berilgan. "Mahalla yetakchi ayollari tarmog'i" modeli hamda yetakchilarni aniqlash va tayyorlashning bosqichli tizimi taklif etilgan.

Kalit so'zlar: yetakchilik, yetakchi ayol, tartib parametri, sinergetika, mahalla, ma'naviy-ma'rifiy faollik, ijtimoiy tarmoq, fikr yetakchisi.

Аннотация. В статье анализируется роль женщин-лидеров в развитии духовно-просветительской активности женщин в махаллях на основе понятия «параметр порядка» синергетики. Раскрываются примерная, коммуникативная, организаторская и посредническая функции женщин-лидеров. Предложены модель «сети женщин-лидеров махалли» и поэтапная система выявления и подготовки лидеров.

Ключевые слова: лидерство, женщина-лидер, параметр порядка, синергетика, махалля, духовно-просветительская активность, лидер мнений.

Abstract. The article analyzes the role of women leaders in developing women's spiritual and educational activity in mahallas, based on the synergetic concept of the order parameter. It describes the role-model, communicative, organizational and mediating functions of women leaders. A model of a "network of mahalla women leaders" and a staged system for identifying and training leaders are proposed.

Keywords: leadership, woman leader, order parameter, synergetics, mahalla, spiritual and educational activity, opinion leader.

Kirish

Mahalla hayotida har doim o'z obro'si, hayotiy tajribasi va ibratli xulqi bilan boshqalarga ta'sir ko'rsatadigan ayollar bo'lgan. Ular qo'shnilar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni hal qilish, yoshlarga maslahat berish, to'y-ma'rakalarni tartibga solishda tayanch vazifasini bajargan. Bugungi kunda bu an'anaviy salohiyatdan xotin-qizlarning ma'naviy-ma'rifiy faolligini oshirishda tizimli foydalanish dolzarb masalaga aylandi [1].

Amaliyotda yetakchi ayollar ko'pincha rasmiy lavozim egalari bilan tenglashtiriladi. Holbuki, norasmiy yetakchilar ta'siri ba'zan rasmiy ko'rsatmalardan kuchliroq bo'ladi. Ijtimoiy kommunikatsiya nazariyasida bunday shaxslar "fikr yetakchilari" deb ataladi va ular yangi g'oyalarning jamoada tarqalishini tezlashtiradi [2].

Avvalgi tadqiqotimizda xotin-qizlar faolligini sinergetik yondashuv asosida rivojlantirishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari ko'rib chiqilgan edi [3]. Ushbu maqolada esa ana shu jarayonda yetakchi ayollarning alohida o'rni sinergetikaning "tartib parametri" tushunchasi orqali tahlil qilinadi.

Maqolaning maqsadi — mahalla yetakchi ayollarining xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligini rivojlantirishdagi vazifalarini asoslash va ularni aniqlash hamda tayyorlash modelini ishlab chiqish.

Tadqiqot metodlari. Nazariy tahlil, sinergetik modellashtirish, sotsiometriya, suhbat, kuzatish va ekspert baholash metodlaridan foydalanildi.

Asosiy qism

Tartib parametri va yetakchilik. G. Xaken sinergetikasida tartib parametri deganda murakkab tizimdagi ko'plab elementlarning xulq-atvorini o'ziga bo'ysundiradigan va muvofiqlashtiradigan yetakchi omil tushuniladi [4]. Bu jarayon "bo'ysundirish tamoyili" deb ataladi: tizimning ozgina qismi paydo qilgan tartib qolgan elementlarni ham o'z yo'nalishiga tortadi.

Mahalla ijtimoiy tizimida bu vazifani ko'pincha yetakchi ayollar bajaradi. Ular majburlash orqali emas, balki obro', ishonch va shaxsiy namuna orqali ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy yetakchilik nazariyalari ham yetakchilikni lavozim emas, balki guruhni umumiy maqsad sari yo'naltiruvchi ta'sir jarayoni sifatida talqin etadi [5].

Yetakchi ayollarning vazifalari. Tadqiqot natijasida mahalla yetakchi ayollarining to'rtta asosiy vazifasi ajratildi (1-jadval).

1-jadval. Mahalla yetakchi ayollarining vazifalari

Vazifa	Mazmuni	Ma'naviy-ma'rifiy faollikka ta'siri
Namuna ko'rsatish	Oilaviy hayot, kasbiy faoliyat va xulq-atvorda ibrat bo'lish	Boshqa ayollarda o'xshash qadriyat va xulqni shakllantiradi
Kommunikativ	Ayollar o'rtasida axborot va g'oyalarni yetkazish	Ma'rifiy axborotning tez va ishonchli tarqalishini ta'minlaydi
Tashkilotchilik	To'garak, klub, uchrashuv va loyihalarni tashkil etish	Ayollarni tinglovchidan ishtirokchiga aylantiradi
Vositachilik	Ayollar bilan fuqarolar yig'ini, ta'lim muassasalari va tashkilotlar o'rtasida ko'prik bo'lish	Ayollar ehtiyojlarini boshqaruv darajasiga yetkazadi

"Mahalla yetakchi ayollari tarmog'i" modeli. Sinergetik yondashuvga ko'ra, bitta yetakchiga tayanish tizimni beqaror qiladi: u ketsa, faollik ham susayadi. Shu sababli bir nechta yetakchidan iborat tarmoq yaratish maqsadga muvofiq. Tarmoqda har bir yetakchi o'z yo'nalishiga mas'ul bo'ladi: oila va farzand tarbiyasi, kitobxonlik, kasb-hunar, sog'lom turmush tarzi, raqamli savodxonlik.

M. Granovetter ta'kidlaganidek, jamoadagi "kuchsiz aloqalar", ya'ni turli guruhlarni bog'lovchi aloqalar yangi axborotning tarqalishida hal qiluvchi ahamiyatga ega [6]. Yetakchilar tarmog'i mahalladagi turli yosh, kasb va ijtimoiy guruhlar o'rtasida ana shunday bog'lovchi aloqalarni yaratadi.

Yetakchilarni aniqlash va tayyorlash bosqichlari.

1. *Aniqlash* — sotsiometriya, mahalla faollari bilan suhbat va kuzatish orqali ayollar orasida obro'ga ega shaxslarni topish.

2. *Jalb etish* — ularni tarmoqqa ixtiyoriy asosda taklif qilish, yo'nalishlarini qiziqishlariga ko'ra belgilash.

3. *Tayyorlash* — yetakchilik, muloqot, loyiha boshqaruvi va ma'rifatchilik bo'yicha qisqa o'quv kurslari va treninglar o'tkazish.

4. *Faoliyatni qo’llab-quvvatlash* — tashabbuslarni mahalla resurslari, grant va e'tirof bilan rag'batlantirish.

5. *Refleksiya va yangilanish* — natijalarni muntazam tahlil qilish, yangi yetakchilarni tarbiyalash orqali tarmoqni uzluksiz yangilab borish.

[Agar tajriba-sinov ishlarida yetakchilar bilan ishlagan bo’lsangiz, bu yerga mahallalar soni, tayyorlangan yetakchilar soni va ular tashabbusi bilan amalga oshirilgan ishlar natijalarini qo’shing.]

Xulosa

Mahalla yetakchi ayollari xotin-qizlar ma'naviy-ma'rifiy faolligini rivojlantirishda sinergetik ma'nodagi tartib parametri vazifasini bajaradi. Ularning namuna ko'rsatish, kommunikativ, tashkilotchilik va vositachilik vazifalari mahallada faollikning o'z-o'zidan kengayib borishiga sharoit yaratadi.

Bitta yetakchiga emas, yetakchilar tarmog'iga tayanish tizim barqarorligini ta'minlaydi. Taklif etilgan besh bosqichli model (aniqlash, jalb etish, tayyorlash, qo'llab-quvvatlash, refleksiya va yangilanish) mahallalarda xotin-qizlar bilan ishlash amaliyotiga joriy etilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 18-fevraldagi "Jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish, mahalla institutini yanada qo'llab-quvvatlash hamda oila va xotin-qizlar bilan ishlash tizimini yangi darajaga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5938-son Farmoni. — lex.uz.

2. Rogers E.M. Diffusion of Innovations. — 5th ed. — New York: Free Press, 2003.

3. Berdiyorova Sh.A. Sinergetik yondashuv asosida mahallalarda xotin-qizlarning faolligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik imkoniyati // "Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektni rivojlantirishning zamonaviy holati va istiqbollari-II" xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. — Jizzax, 2026. — B. 259–262.

4. Haken H. Information and Self-Organization: A Macroscopic Approach to Complex Systems. — Berlin: Springer, 1988.

5. Northouse P.G. Leadership: Theory and Practice. — Thousand Oaks: SAGE Publications, 2019.

6. Granovetter M.S. The Strength of Weak Ties // American Journal of Sociology. — 1973. — Vol. 78, No. 6. — P. 1360–1380.